

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Dušan Karpatský

Adin Ljuca

(31 januar 2017 - 31 januar 2024)

U bogatoj historiji češko-južnoslavenskih kulturnih odnosa malo ko je ostavio tako dubok trag kao Dušan Karpatský, koji nas je napustio prije sedam godina.

U potpunoj suprotnosti s kontroverznim reakcijama povodom njegove smrti na južnoslovenskom prostoru, na tom istom prostoru, zahvaljujući njegovim saradnicima, poštovateljima i prijateljima, prije svega Andreju Stojkoviću, postavljen je niz izložbi, a nakon toga objavljena je i knjiga posvećena djelu ovog vrsnog kroatiste, prevoditelja i autora niza popularnih i korisnih knjiga, od stručne literature iz historije književnosti i bibliografskih djela, do njegovih slavni kuharica.

Andreja Stojković, koji se nakon smrti Karpatskog u februaru 2017. godine posvetio radu na njegovoj zaostavštini, organizirao je putujuću izložbu posvećenu njegovom djelu (2019. godine u Pragu i Puli, 2020. godine u Rijeci, Zagrebu i Bjelovaru; 2021. u Daruvaru i Sarajevu, te 2022. u Novom Sadu, Subotici i Beogradu). Ovom izložbom djelo Dušana Karpatskog prezentirano je upravo onako kako to i zaslužuje: na cijelom nekadašnjem srpskohrvatskom govornom području čije je nekad zajedničko književno tržište nakon raspada Jugoslavije podijeljeno na pet malih, zatvorenih u sebe kao pet olimpijskih krugova, među kojima do danas vrlo teško cirkuliraju knjige, ali zato se biznis, pa i onaj prljavi, obavlja s lakoćom kao i za vrijeme rata.

Rad Stojkovića i njegovih suradnika (Marijan Lipovac, Jaroslav Pecnik i Mia Stojković) krunisan je 2023. godine dvojezičnom knjigom ***Dušan Karpatský (1935. - 2017.): Život i djelo/Život a dílo***, koja je do sada predstavljena u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu, te krajem novembra 2023. u Pragu. Na objavljivanju ove knjige surađivale su kulturne institucije i pojedinci, kako s cijelog hrvatskosrpskog govornog područja, tako i iz Češke Republike. Knjiga je odštampana uz financijsku podršku Ministarstva kulture Republike Hrvatske, hrvatskih medija i Lastavice, praškog udruženja građana porijeklom iz bivše Jugoslavije, a objavila ju je izdavačka kuća For Prague.

Nije lako sumirati tako bogato i raznovrsno djelo kakvo je iza sebe ostavio Dušan Karpatský. Njegova bibliografija sadrži 570 bibliografskih jedinica. Sa češkog na hrvatski preveo je 17 knjiga, dok je na češki preveo 126 knjiga južnoslavenskih autora. Onima koje to djelo zanima preporučujem ovu knjigu – iscrpnu, pri tom jednostavno koncipiranu i preglednu.

Uspjeh Stojkovićevog rada nas ne treba zavarati: on je rezultat njegove umješnosti i ogromnog truda a ne poboljšanja situacije. Tenzije na hrvatskosrpskom govornom području danas su nesumnjivo više nego u vrijeme smrti Karpatskog i kontroverznih reakcija povodom nje. Pod uticajem globalnih zbivanja kao i onih regionalnih, ponovo se zveckta oružjem i šupljom nacionalističkom retorikom. Zato smatram da nije zgoreg ponovo publikovati tekst *Etnički očišćen In memoriam*, koji je prvobitno bio objelodanjen u časopisu *Diwan* (2017), a sada je uvršten u ovu sjajnu knjigu posvećenu jednom iznimnom čovjeku. Tekst je takođe dostupan na <https://samizdat.nu> .

Etnički očišćen in memoriam

Dušan Karpatský (28.2.1935. - 31.1.2017.)

Otišao je čovjek koji je kao malo ko zadužio jugoslavensku kulturu. Kad sam pišući pogovor za jednu knjigu morao da na najkraći mogući način sažmem njegovo djelo zapisao sam: „bez njegovog rada u češko-južnoslavenskim kulturnim odnosima ostala bi crna rupa koju ne bi bilo moguće ispuniti“.

Uz tugu zbog njegovog odlaska ostaje i mučnina od medijskih reakcija kod južnoslavenskih naroda čijim književnostima je posvetio život: od prešućivanja i ignorancije do demonstrativnog i grlatog prisvajanja jednog dijela njegovog djela. Dušan Karpatský je osuđivao svojatanja i odricanja od književnika kao što su Ivo Andrić i Meša Selimović a sad se odriču ili svojataju i njega. Njegov odlazak u hrvatskim medijima popraćen je „dostojno“: u jednom takvom (kratkom) članku (Novilist.hr) 25 puta se pojavljuje riječ *hrvatski / Hrvatska* (kao da je preminula ona a ne on), dok je gotovo polovina njegovog djela prešućena. Čista majstorija! Nijedna rečenica tu nije lažna, ali kompletan tekst pruža krivu sliku. Sve je prosijano kroz nacionalističko sito. Dok se u hrvatskim medijima piše o „neumornom prevoditelju hrvatskih pisaca“ u Srbiji se šuti. I ne samo da se šuti, nego još uvijek vlada početkom 90-tih zauzeti stav da je Dušan Karpatský bio hrvatski nacionalista.

Koga zanima kakav je to zaista bio čovjek, neka uzme bibliografiju njegovih prijevoda (recimo sa portala Udruženja prevodilaca Češke Republike) i obrati pažnju na imena autora i godine objavljivanja.

Drugi svetionik koji neupućenom može pomoći da se ne nasuče u nekom od nacionalističkih plićaka je *Epistolar* - kako je naslovljena knjiga korespondencije Dušana Karpatskog ili zbir pisama koje je primao tokom „posljednjih pedesetak godina, baveći se književnostima bivše Jugoslavije, napose hrvatskom, i bivše Čehoslovačke, osobito češkom“ ¹ Ta knjiga nije samo značajan dokument za književne historičare: ona nudi mnoštvo materijala i povjesničarima općenito. Tako se npr. spominje jedan momenat iz razgovara u kojem je sudjelovao i autor, a koji je vođen 22.2.1966. u stanu Voje Kuzmanovića koji je malčice počeo da provocira Krležu pitanjima da li je socijalizam pravo rješenje za Jugoslaviju i slično. Krleža je tad rekao: „Znate što, Kuzmanoviću, ja znam možda bolje od vas što sve u ovoj zemlji ne valja, ali zapamtite, još je ovo med i mlijeko prema onome što bi tu moglo biti.“

Dok po ko zna koji put listam *Epistolar*, teško mi je da shvatim da sam 14.1.2017. dobio mejl od njenog autora, od Dušana Karpatskog, od onog istog čovjeka koji se

1958. u Pragu družio sa Rankom Marinkovićem, ili 1960. sa Vaskom Popom. Veliki pjesnik mu se za to zahvalio jednostavnim rječima:

„Bgd. 16.10.60.

Dragi Dušane,

Javljam Ti se da ti kažem koliko mi je bilo prijatno tvoje društvo u tvom zlatnom Pragu, da te pozdravim iz Beograda i da ti obećam da te neću zaboraviti

Vasko

P.S.

Budi dobar s decom. Nemoj da ih mnogo mučiš sa znanjem. Kazaće im se samo kad porastu.

V.“

Oni koji tvrde da je umro „neumorni prevoditelj hrvatskih pisaca“ a ne kažu da je taj isti prevoditelj prevodio i bosanskohercegovačke autore, i autore iz Srbije, Crne Gore, pa čak i Makedonije i Slovenije (da ne kažem od Vardara pa do Triglava), nemaju ni mrvicu poštovanja prema tom čovjeku, jer odbacuju gotovo polovinu njegovog djela. Izgleda da se ni *In memoriam* ne može napisati a da nije etnički očišćen.

Oni koji tvrde da je umro antisrpski nastrojani prevodilac i hrvatski nacionalista trebali bi da znaju da je Dušan Karpatský:

- Krležijanac.

- Jedan od osnivača Češkog udruženja prijatelja nedjeljive Bosne i Hercegovine.

- Da je 1992. preveo slavni Kišev esej *O nacionalizmu* kao kolektivnoj i individualnoj paranoji.

- Da je 1995. odbio da prevede antologiju hrvatskog ratnog pjesništva *U ovom strašnom času* od Sanadera i Stamaća

- Da je 1996. odbio da prevede *Usud naroda* iliti *Bespuća* dr. Franje Tuđmana

- Da je do posljednjeg dana bio član praške Lastavice, udruženja građana porijeklom iz bivše Jugoslavije i da je svoje posljednje knjige prijevoda objavljivao u suradnji s tim udruženjem.

Odbiti Ivu Sanadera ili veleposlanika Zlatka Stahuljaka koji je osobno vršio pritisak da se prevede „vrijedno“ djelo dr. Franje Tuđmana, značilo je zatvarati si vrata, uskraćivati si mogućnosti...

Veleposlanik Stahuljak u pismu od 30.4.1996. piše: „Bili ste svjedok činjenice, da Vas nisam nagovarao, a kamo li silio, u pitanju knjige poezije *U ovom strašnom času*,

Sanadera - Stamaća...(...) Sada je druga situacija. Djelo dr. Tuđmana *Usud naroda*, kako sami utvrđujete, najbolje je što je napisao, a i objektivno je veoma vrijedno i njime se u dobrom svjetlu preneseno prezentira Hrvatska i Hrvati... (...) Sad je druga situacija i za mene, i ja ću biti u prvom redu na osobnoj kušnji, ne učinim li ništa, jer knjiga zaista vrijedi. A Vi ste taj broj jedan, koji jedini može u pravom duhu, visoko razumljivog češkog jezika tu knjigu prevesti, kako bismo je mogli ovdje objaviti i biti sigurni u njezino produktivno djelovanje za Hrvatsku. (...)“

Uprkos brojnim pokušajima (da ne kažem velikom pritisku, nadstandardnom honoraru i bonusu u vidu susreta s predsjednikom i posjete Brionima) Dušan Karpatský ipak nije preveo tu knjigu iako mu je bilo jasno da će to uraditi neko drugi. Odnos sa veleposlanikom Stahuljakom „neumorni prevoditelj hrvatskih pisaca“ opisao je ovako: „naša suradnja, nažalost, nije bila baš izvanredna: ja nisam htio prevoditi ono što je od mene tražio veleposlanik, a on opet nije pokazivao interes za to što ja prevodim i objavljujem bez ikakve pomoći države koju je on predstavljao“.

A šta je to u isto vrijeme prevodio neumorni prevoditelj? Prevodio je Miroslava Krležu, Dubravku Ugrešić, Predraga Matvejevića, ali i Danila Kiša, Raymonda Rehnicera....

Volio je Hrvatsku ali koju?

Iako je očigledno da kao krležijanac, dakle internacionalista, nadilazi uboge nacionalističke standarde - i nakon smrti i hrvatski i srpski nacionalisti ga u njih uporno pokušavaju utjerati. I pri tome im sigurno nije bitno da li je on prevoditelj hrvatskih ili srpskih pisaca, bitno je da se održava ta crno-bijela nacionalistička slika svijeta.

Posljednji ispraćaj i kremacija Dušanu Karpatskog obavljani su 9.2.2017. na Olšanskom groblju u Pragu. Na istom groblju na kojem je sahranjen glavnokomandujući austrougarske okupacione vojske, tipičnog austrijskog imena *Filipović*. To me podsjetilo na jedan momenat iz te dobi: kad je austrougarska vojska 1878. „oslobađala“ Mostar pod vodstvom generala s takođe tipičnim austrijskim imenom *Jovanović*, među mostarskim stanovništvom nastao je veliki metež jer se nisu mogli dogovoriti da li da „oslobodioce“ dočekaju sa latiničnim ili ćiriličnim natpisima dobrodošlice, na kraju se pogodiše da to budu latinični natpisi među srpskim barjacima. Onda je napravljen i slavluk u sasvim turskoj formi, od skupocijena platna i kadife, s turskim natpisom. A i četiri sefardske obitelji sa 19 duša pripremiše svoj doček...

U Češkoj je običaj da se tokom ispraćaja i obreda kremacije pokojnik isprati sa tri pjesme. Kad smo prije tri godine pratili gospođu Emu, suprugu Dušana Karpatskog, ženu s kojim je proživio pola stoljeća, posljednja pjesma bila je *Zbogom* od Arseno Dedića. Ista pjesma je ispratila i našeg Dušana. Kad se zavjesa zatvarala čuo se dragi Arsenov glas:

„Ti ćeš vlakom,

ja ću brodom,

zbogom!“

Tako je otišao Dušan Karpatský - za svojom Emom, za svojim Krležom. Uz stihove Arsena, s kojim su se međusobno neobično poštivali. A za Dušanom Karpatským dva dana kasnije uputio se i njegov prijatelj Predrag Matvejević, koji se s Dušanom pozdravljao „Srdačnim (krležijanskim) pozdravom!“

Dragi Dušane,

i ja ti šaljem srdačan krležijanski pozdrav u nadi da u vječnim lovištima u koja ideš neće biti onakvih ljudi kakve ovdje nisi htio prevoditi.

Adin Ljuca, 10.2.2017.

Notes

1. Svi citati su iz: Karpatský, Dušan: *Epistolar*. Češki i slovački pisana pisma prevela i pjesme prepjevala Dubravka Dorotić Sesar. Zagreb, Pula, Sarajevo, 2010. ←

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.